

Avdeling for lærerutdanning og naturvitenskap

Monika Motrøen

Bacheloroppgave

Å plutselig bli stor

Om overgangen fra småbarnsavdeling til
avdeling for store barn.

Suddenly big

The transition between department for small children to department for big children.

Barnehagelærerutdanning samlingsbasert

2017

Samtykker til tilgjengeliggjøring i digitalt arkiv Brage

JA NEI

Innhold

Innhold

INNHold	3
NORSK SAMMENDRAG	5
ENGELSK SAMMENDRAG (ABSTRACT)	6
1. INNLEDNING	8
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV PROBLEMSTILLING	8
1.2 PROBLEMSTILLING	9
1.3 BEGREPSAVKLARING	9
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR	10
2. TEORI	11
2.1 OMSORG	11
2.2 TILKNYTNINGSTEORI	12
2.2.1 <i>Tilknytningsatferd</i>	14
2.2.2 <i>Barn over tre år</i>	15
2.3 OMSORG OG TILKNYTNING I BARNEHAGEN.	15
2.3.1 <i>Primærkontakt</i>	17
2.4 BARN SOM SUBJEKTER MED RETT TIL MEDVIRKNING	17
3. METODE	19
3.1 KVALITATIV METODE	19
3.2 SPØRREUNDERSØKELSE	20
3.3 PRAKSISFORTELLING	20
3.4 ETISKE RETNINGSLINJER	21
4. FUNN OG DRØFTING	23
5. AVSLUTNING	29

LITTERATURLISTE	31
6. VEDLEGG 1.	33
7. VEDLEGG 2	34
8. VEDLEGG 3.	35

Norsk sammendrag

Tittel: Å plutselig bli stor – om overgangen fra småbarnsavdeling til avdeling for store barn.	
Forfatter: Monika Motrøen	
År 2017	Sider 35
Emneord: Omsorg og tilknytning	
Sammendrag: Denne oppgaven handler om utfordringene barn møter i overgangen mellom småbarnsavdeling og avdeling for store barn, og hvordan barnehagen ivaretar barnas behov for omsorg og tilknytning. Antall voksne halveres og det settes større krav til barnets selvstendighet etter denne overgangen, og overgangen gjennomføres til gitte datoer i de forskjellige barnehagene. Det er gode tanker bak planer og forberedelser til overgangen, og personalet er opptatt av omsorg og tilknytning. Likevel ser det ut til at planene kan være vanskelige å gjennomføre i praksis. I tillegg er det lite fleksibilitet i disse overgangene på tross av et fleksibelt system i forhold til bemanning fra statlig hold. Barna forberedes for å gjøre overgangen til faste tidspunkt uten å vurdere deres ferdigheter og utvikling.	

Engelsk sammendrag (abstract)

Title: Suddenly big – the transition between department for small children to department for big children	
Authors: Monika Motrøen	
Year: 2017	Pages: 35
Keywords: Caring and attachment	
Summary: This task is about the challenges children face in the transition between the toddler department and the department for big children, and how the preschool takes care of children's need for care and attachment. The number of adults is halved, and there is greater demand for the child's independence after this transition, and the transition is made to given dates in the various preschools. There are good thoughts behind plans and preparations for the transition, and the staff are educated about care and attachment. Nevertheless, plans appear to be difficult to implement in practice. In addition, there is little flexibility in these transitions despite a flexible system in relation to staff according to rules from the government. The children are prepared to make the transition to a fixed time without considering their skills and development.	

Forord

Det har vært en lang men veldig spennende prosess og gjennomføre denne utdanningen og til slutt ende opp med å fordype meg i denne oppgaven. Jeg har alltid hatt et stort engasjement rundt tilknytning og omsorg og har skaffet meg mer teoretisk kunnskap som jeg skal ta med meg inn i profesjonen.

Det hadde ikke vært mulig å gjennomføre dette arbeidet uten forståelse og samarbeid med Kjersti og Petter, mine kjære barn, som har holdt ut med bøker og papirer over hele huset i lang tid.

På lik linje må jeg takke alle dyktige barnehagelærere som besvarte spørreundersøkelsen min og delte sine erfaringer med meg. Det hadde heller aldri gått så bra som det har uten kyndig veiledning fra Bergljot Østerås.

Tusen takk!

Bybrua 20.05.2017

1. Innledning

Helt fra jeg startet å jobbe i barnehage for noen år tilbake har jeg vært opptatt av omsorg og tilknytning. Det ble derfor et naturlig tema for meg i denne oppgaven. I løpet av utdanningen har jeg vært innom fire forskjellige barnehager i praksis, i tillegg til min egen arbeidsplass. Felles for dem er at de organiserer seg i avdelinger for barn under tre år og for barn over tre år. Oftest blir de også omtalt som liten og stor avdeling. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* sier:

«Barn har rett til omsorg og nærhet. For barnehagen er det en primær-oppgave å gi omsorg og nærhet og sørge for at barna ut fra alder og individuelle forutsetninger blir møtt med lydhørhet, innlevelse og vilje til samspill. Barnehagen skal gi rom for barns utøvelse av empati og omsorg i hverdagen»(Kunnskapsdepartementet, 2011. s. 15).

Barna møter store forandringer i overgangen mellom småbarnsavdeling og avdeling for store barn. På en småbarnsavdeling har hver pedagog ansvar for 7-9 barn, på avdeling for store barn er antallet 14-18 barn. På landsbasis er det 3,4 barn pr. voksen under tre år og 5,5 barn pr. voksne over tre år i gjennomsnitt (Kunnskapsdepartementet 2013, Kapittel 6.1.1). Voksenteiteten er altså bortimot halvert etter overgangen til avdeling for store barn. Avdeling for store barn får ofte mer tid utendørs, det er forventet at barna skal delta på lengre turer i skogen. Det er en større forventning til selvstendighet og midt opp i dette skal de bli kjent med, og knytte seg til, helt nye voksne. Tema for denne oppgaven ble å prøve å finne ut hvordan barnehagene jobber med å sikre tilknytning og omsorg for barna i overgangen mellom småbarnsavdeling og avdeling for store barn.

1.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

I forkant av dette arbeidet har jeg oppsøkt flere barnehagers hjemmesider på internett. Der har jeg lest tilgjengelige årsplaner. De fleste av dem sier at tilknytning og tilvenning ved oppstart i barnehagen er nøye planlagt og vurdert. Den samme nøye planleggingen er med i årsplaner når barna som fem-seks åringer skal over i skolesystemet, denne overgangen er det også lagt vekt på i *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (KD, 2011 s. 59). Jeg opplever at flere og flere barnehager organiseres med avdelinger der barna er delt på grunnlag av alder. Denne overgangen ser det ut til at barnehagene i stor grad planlegger av organisatoriske grunner og med mindre fokus på barna. Primærkontakter brukes ofte i den

første tilvenningen på småbarnsavdelingen, men det kan se ut til at primærkontakter ikke er like vektlagt når de skifter avdeling. Det legges i svært liten grad vekt på barns medvirkning, og personalet har også i stor grad spesialisert seg slik at de jobber fast på enten småbarns- eller store barns-avdelinger. Alle disse tankene og uformelle observasjonene dannet derfor grunnlaget for problemstillingen min.

1.2 Problemstilling

«Hvordan ivaretar barnehagen tilknytning mellom barn og voksne i overgangen fra småbarnsavdeling til avdeling for store barn?»

1.3 Begrepsavklaring

«Begrepet tilknytning er oversatt fra det engelske begrepet *attachment*» (Broberg, Hagström & Broberg 2014 s. 34). Teorier om tilknytning omhandler samspill mellom tilknytning og omsorg, og omfatter omsorgspersonenes evne og vilje til å se barns behov. Behov for å bli beskyttet, oppnå trygghet og få trøst og få utforske verden når det er mulig under sikre betingelser. Tilknytning utvikles gradvis og er en prosess der relasjoner bygges, og som resulterer i et psykologisk bånd mellom barn og omsorgsperson. Teorien om tilknytning er ansett å være den viktigste psykologiske teorien om hvordan både voksne og barn forholder seg til nærhet, omsorg og beskyttelse, og glede over oppdagelser, egne evner og styrker og selvstendighet (Broberg, Hagström & Broberg 2014 s. 34-35).

Omsorg er et viktig begrep innenfor tilknytning. *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* sier «Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling» (KD, 2011 s. 15). Omsorg har mange betydninger og det kan derfor være vanskelig å formulere en klar definisjon. I de overordnede politiske planer beskrives omsorg som en verdi som skal formidles og et virkemiddel for å oppnå verdier. Ofte blir ordet omsorg forbundet med «å ta vare på» (Ulla, 2011 s. 72-73). Tholin mener at omsorg er relasjoner preget av omtanke, kjærlighet og godhet, og at det blir feil å omtale omsorg som praktiske handlinger (s. 67). Jeg tenker at omsorg handler om evnen til å forstå hva et barn trenger i en hver sammenheng. Tholin hevder at praktiske handlinger ikke kan kalles omsorg, men jeg tenker at det også er en del av omsorgen. Barn klarer ikke å ordne disse primære behovene selv, de trenger

voksne til å ordne dem, det må jo også kalles omsorg. De primære behovene blir en del av den daglige omsorgen, men jeg tenker at det viktigste med omsorg er å ha evnen til å bygge relasjoner der barnet bygger tillit til deg. Dette er spesielt viktig når man jobber med barn som man ikke har biologiske bånd til, og når man kan se omsorg på en slik måte har man også mulighet til å kunne jobbe godt med tilknytning i barnehagen.

1.4 Oppgavens struktur

I dette kapitlet har jeg forklart hvorfor jeg har valgt dette temaet, og begrunnet problemstillingen min. Hovedbegrepet i min oppgave er sammensatt og vanskelig å avklare konkret eller definere. I kapittel 1.3 har jeg prøvd å redegjøre for de perspektiver jeg finner relevante for å forstå hva jeg mener om temaet jeg har valgt. Det neste kapitlet vil jeg ta for meg teori jeg mener er relevant for å belyse problemstillingen min. Kapittel 3 omhandler metode og i kapittel 4 presenterer og drøfter jeg mine funn opp mot teori og til slutt trekker jeg trådene sammen i en avslutning.

2. Teori

Gjennom å reflektere, vurdere og tenke på observasjoner og opplevelser systematisk, og i tillegg kunne videreføre dette til andre på en forståelig måte, kan man lede til kunnskap. Og kunnskap som du kan sette ord på kan kalles teoretisk, og også på en måte vitenskapelig (Sagberg, 2016 s. 25). Vitenskap er kunnskap satt sammen av to hovedtrekk, metodikk og sosial organisering. Kunnskap blir troverdig når den har en sosial sammenheng, og den har betydning for noe eller noen. Teorier bidrar til bred kunnskapsforståelse, motvirker ensidighet og gir god vitenskap (Sagberg, 2016 s. 26-27).

I dette kapitlet gjør jeg rede for sentrale teorier om omsorg og tilknytning. Jeg fokuserer på grunnelementene i utviklingspsykologiske perspektiver i forhold til tilknytning mellom barn og omsorgspersoner. Jeg beskriver teori om hvordan det bør jobbes med tilknytning i barnehagen, og hvilke elementer jeg tenker er viktig for å oppnå god tilknytning i barnehagen, også i overgangssituasjoner.

2.1 Omsorg

Det er elementer av omsorg i alt pedagogisk arbeid, men det er et sammensatt begrep som det kan være vanskelig å definere. For de fleste knyttes omsorg for barn til barnets primærbehov som mat og søvn. Askland og Sataøen (2014) skriver om Donald Woods Winnicot sine teorier. Han ser barn som en del av en relasjon, og at barnet er helt avhengig av at det finnes noen som vil barnets beste. Det innebærer å gi både psykisk og fysisk støtte. Han mener at barn ikke er født med noen følelse av eget selv, men at dette må utvikles i løpet av de første 3-4 årene av barnets liv. For at utviklingen av selvet skal skje trenger barnet erfaringer fra selv og ha blitt sett, verdsatt og fått respons på noe det har gjort. Dette samspillet kalles gjerne speiling. Barnet erfarer å bli satt pris på og at det blir godtatt ved at omsorgspersonen sender budskaper om det via stemmen, kroppen, blikket og ansiktet. Disse tilbakemeldingene tar barnet med seg i kontinuerlig og gradvis oppbygging av eget selvbylde. Slik speiling er avhengig av omsorgspersonens evne til å gi både negative og positive tilbakemeldinger, barnet må få uttrykke alle følelser. Winnicot mener at relasjonen er det viktigste for at barnet skal få den omsorgen det trenger Askland & Sataøen, 2014 s. 59-60). Kristin Rydjord Tholin skriver at omsorg for mange betyr å ta vare på mennesker eller det å bry seg. Hun mener at praktiske handlinger ikke er omsorg, men at det kan brukes

for å skape omsorgsrelasjoner. Hun sier at omsorg ikke kan kartlegges, men at det er avhengig av personer og kontekster. Omsorg er avhengig av holdninger og væremåter, og kan oppfattes forskjellig av de som er involvert i situasjonen (Tholin, 2011 s. 66-67). Barns behov for omsorg vil derfor bli møtt på varierende vis i barnehagen. Det er viktig å etablere og opprettholde omsorgsfulle relasjoner, og det handler om å bry seg og se barnet, også i overganger som kan være krevende.

2.2 Tilknytningsteori

John Bowlby er tilknytningsteoriens opphavsmann. Det startet med arbeid omkring hjemløse barn i etterkrigstiden i Europa, og endte i en rapport som vektla hvilken betydning separasjon fra foreldrene har på barns utvikling, spesielt for barn under tre år. Denne rapporten ble gitt stor oppmerksomhet som ga han muligheten til å jobbe videre med temaet. Han studerte barn som av forskjellige grunner ble atskilt fra foreldrene, både kortere og lengre perioder. Det ble observert ved filmopptak og viste tydelig hvor sterkt små barn reagerte på atskillelser. Sist på 1960-tallet kom den første boken, der beskriver Bowlby hvilke konsekvenser vanskjøtsel, forsømmelse og separasjoner kan ha for menneskers utvikling senere i livet. Han brukte utviklingspsykologi, systemteori, biologi og evolusjonsteori for å forstå hvordan foreldre og barn danner følelsesmessig bånd (Bowlby i Broberg, Hagström & Broberg, 2014 s. 35-36). Selv om tilknytningsteorien først ble kjent på 1960-tallet er den fortsatt aktuell i dag. Barnets følelsesmessige og sosiale evner utvikles når barn knytter seg til voksne som er stabile og sensitive for alle deres behov. Utviklingspsykologien har de siste 50-60 årene vist at voksen nærhet er viktig for barns psykologiske utvikling, som også lærer barn hvem de er, hvordan de bør være sammen med andre og hvilken verdi de har. Barnehagen gir barn muligheter til å få ulike omsorgserfaringer. En barnehage med høy kvalitet har et personale som kjenner tilknytningsteorien og er oppmerksomme for forskjellige utfordringer barn kan ha med tilknytning (Brandtzæg, Torsteinson & Øiestad, 2014, s. 16-22).

Tilknytning blir til, og varer over tid, den handler om relasjonen til et annet menneske som ikke kan erstattes. Det forklares som spesielt nære følelsesmessige relasjoner. Personer som er tilknyttet hverandre føler sterkt ubehag ved ufrivillig separasjon, og vil oppsøke hverandre for beskyttelse, trøst og trygghet (Broberg, m.fl., 2014 s. 37). Sett i sammenheng med Tholin (2011) sin teori om omsorg, ser vi at det relasjonelle er viktig også i denne teorien (s. 67) Barnet er avhengig av omsorg for å føle tilknytning. Det kan være vanskelig og avgjøre om

tilknytning er sterk eller svak, men det kjennetegnes ved om barnet ser ut til å føle seg trygt og får trøst av voksenpersonen. Hvis barnet oppleves som trygt sammen med den voksne oppleves også tilknytningen som trygg. Barn og voksne skal ikke ha lik tilknytning til hverandre. Det er forventet at barnet, som den minste og svakeste, skal oppleve trygghet og knytte seg til voksenpersonen. Den voksne skal utvikle et følelsesmessig bånd av omsorg til barnet (Broberg, Hagstöm & Broberg, 2014 s. 37). Disse to sidene av tilknytning forklares gjerne med de engelske begrepene attachment og bonding. Dette kontaktforholdet starter tidlig, mange mener at det mellom mor og barn allerede før fødselen (Rye, H. 2009 s. 52). Når et barn er tilknyttet vil det oppsøke en nær person for kontakt og nærhet. Det er spesielt vanlig i situasjoner der barnet er redd, trøtt eller syk. Barnet lager seg et hierarkisk system over tilknytningspersoner, de kalles primære og sekundære tilknytningspersoner. Når et barn føler ubehag vil det oppsøke sin primære tilknytningsperson (Askland & Sataøen, 2014 s. 64-65). I barnehagen er det viktig at personalet jobber med å sikre gode sekundære tilknytningspersoner for barna. Trygg base er et begrep som brukes i tilknytningsteorien, og ble innført av John Bowlby. Det er sentralt i tilknytningsprosesser og defineres som en person barnet opplever som tilgjengelig, lydhør, varm, sensitiv og responsiv. Barnet vil kjenne en sterk følelse av trygghet når det er sammen med denne personen og vil vende tilbake til denne for å fylle på med oppmerksomhet, trøst, kjærighet og nærhet (Askland & Sataøen, 2014 s.65). Trygg base gir barnet mulighet til utforsking, men samtidig ha den trygge plassen å vende tilbake til om noe skulle være utrygt, behovene er avhengig av hverandre, og blir beskrevet som en trygghetssirkel. Hvor trygt barnet føler seg i den trygge basen er avgjørende for hvor mye barnet tør og utforske. De yngste barna tar raske og korte turer ut fra den trygge basen, men ettersom de blir tryggere og eldre vil de ta lengre turer på utforskning (Brandtzæg m.fl., 2015 s.18). Å ha forståelse for at barn har disse grunnleggende behovene og ha kunnskapen som skal til for å la barna utforske innenfor sine egne premisser er viktig for å gi omsorg i barnehagen.

Ettersom barnets kognitive evner utvikler seg begynner barnet og skape forestillinger om seg selv og andre mennesker. Dette kalles indre arbeidsmodeller (Broberg m.fl., 2014 s. 45). Disse arbeidsmodellene hjelper barnet til å forutse hva som skal skje ut fra hva de selv gjør. De oppdateres etter hvert som barnet gjør seg nye erfaringer, både positive og negative. Hvis de negative erfaringene blir for mange, for eksempel at barnet ikke får nærhet hjemme, vil disse arbeidsmodellene virke negativt. Negative arbeidsmodeller kommer til syne når barnet kommer i kontakt med andre mennesker, ofte i sammenheng med tilvenning i barnehagen.

Barnets arbeidsmodeller vil være tilpasset mangel på nærhet og kan føre til et negativt samspill mellom barnet og nye omsorgspersoner eller jevnaldrende. Det krever mye empati og tålmodighet for å hjelpe barn til å utvikle nye positive arbeidsmodeller. Ofte har barnet tillagt seg en atferd som gjør at nye omsorgspersoner ender med å reagere like negativt og dermed også passe inn i barnets arbeidsmodeller (Broberg m.fl., 2014 s. 45-47).

2.2.1 Tilknytningsatferd

«Attachment behavior, by contrast, refers to the various forms of behavior that the person engages in from time to time to obtain or maintain a desired proximity» (Bowlby, 1982 s. 664).

Lenge trodde man at spedbarn bare var knyttet til mor via biologiske prosesser. Studier har derimot vist at de biologiske behovene ikke er nok, men at barn også trenger følelsesmessige og psykologiske prosesser for å danne grunnlaget for tilknytning. Barn blir født med fem atferdssystemer som beredskap for tilknytning. De kan gå over i hverandre og omfatter gråt, suging, etterfølging, klynging og smil. Denne beredskapen sikrer at barnet erfarer samspill, og sosial og emosjonell læring (Askland & Sataøen, 2014 s. 64). Disse erfaringene gjør at barnet utvikler en oppfatning om seg selv, omsorgspersonene sine og hva det kan forvente av andre (Killèn, 2003 s. 573). Kari Killèn skriver at barn knytter seg til sine omsorgsgivere fordi de må det for å overleve. Sensitive foreldre utvikler barn med trygg tilknytning og barn som ikke opplever sensitive voksne vil utvikle utrygg tilknytning. Utrygg tilknytning oppstår når omsorgspersonene er passive, avvisende, uforutsigbare, tilbaketrukkne eller invaderende. Barna blir usikre på om de blir beskyttet (Killèn, 2003 s. 573).

Mary Ainsworth jobbet sammen med John Bowlby og ga tilknytningsteorien empirisk underlag og støtte (Broberg m.fl., 2014 s. 36). Hun utviklet *Fremmedsituasjonsprosedyren* for å kunne undersøke tilknytningskvaliteten. Det innebærer at barnet utsettes for en stressfylt situasjon der barnet etterlates med en fremmed i inntil tre minutter. Hun klassifiserer atferden i tre mønstre, og for barn i førskolealder kaller hun kategoriene balansert, hemmet og manøvrerende. Førskolebarn søker i mindre grad fysisk nærhet, men mer intimitet og psykologisk trygghet enn de yngste barna, dette henger sammen med emosjonell og kognitiv utvikling. De er også i stand til å kommunisere verbalt med tilknytningspersonene, det gjør at de får en bedre forståelse over situasjonen, mer kontroll og en følelse av å mestre. Barn med trygg tilknytning blir vurdert som mer kompetente sosialt, i

samvær med jevnaldrende og de utvikler lettere vennskap (Killèn, 2003 s. 577-582). Det er vanskelig å finne ut og definere hvilken tilknytning barn har, det kreves systematisk og lang utredning av spesialutdannede fagpersoner for å være sikker i slike vurderinger. Det er likevel viktig at personalet i barnehagen har kunnskap om disse forskjellige tilknytningsmønstrene slik at de kan være forståelsesfulle og sensitive. Det er viktig å kunne se bak barnets atferd for å klare å se hva barnets behov egentlig er (Brandtzæg m.fl., 2014 s. 68).

2.2.2 Barn over tre år

Tilknytning og trygghet er viktig for barn i alle aldre, men jo yngre barnet er jo mer avhengig er det av å bli møtt av en voksen som er kjent, og som det kjenner tilknytning til. Større barn trenger også tilknytning i barnehagen, men man ser at barn over tre år har mindre behov for omsorgspersoner og i større grad klarer seg selv. Likevel kommer de samme behovene tilbake når barnet befinner seg i en utrygg situasjon. Barn over tre år har mindre samhandling med pedagoger i barnehagen enn mindre barn har. Dette ser man i sammenheng med at de eldre barna også skaper tilknytning via vennskap til jevnaldrende. Samtidig kan konfliktsituasjoner mellom jevnaldrende utløse behov for denne fysiske kontakten så vel som sykdom og trøtthet (Broberg m.fl., 2014 s 107-108). Det året barnet fyller tre år skal det i mange barnehager gjennomgå en overgang til en ny avdeling. Det har fortsatt det samme behovet for tilknytning og det er viktig at barn får god tid til i å bli trygg på nye voksne. En slik overgang medfører et følelsesmessig brudd for barnet, som bør tas hensyn til. Det bør også legges til rette for at foreldrene kan bruke lengre tid i levering den første tiden. Etersom barnet blir tryggere vil det på grunn av sin egen kognitive og emosjonelle utvikling ha evnen til å knytte seg til flere voksne enn et barn under tre år kan (Brandtzæg m.fl., 2014 s. 105).

2.3 Omsorg og tilknytning i barnehagen.

Barn er avhengig av å få omsorg, men det er spesielle utfordringer ved å gi omsorg til barn man jobber med. Foreldre og barn har et naturlig sterkt bånd mellom seg som gjør tilknytning og omsorg naturlig. Boka *Se barnet innenfra* (Brandtzæg m.fl, 2014) kaller omsorg i barnehagen for profesjonell omsorg, og mener at mennesker som jobber med barn må ha god kunnskap om tilknytning og den profesjonelle omsorgen. Det er naturlig å bli

glad i barn man har daglig omsorg for i barnehagen, men du vil aldri oppnå det samme båndet som foreldrene. Det er heller ikke ønskelig, du møter barn som vekker hver eneste følelse i ditt følelsesregister, men de har alle rett på den samme omsorgen fra deg.

«Barnets hjerne er en lampe, tilknytning er at kontakten settes i» (Brandtzæg m.fl., 2014 s. 19). Dette er et godt bilde på hvor viktig tilknytning er for barn, i alle aldre. Foreldrene er barnets primære tilknytningspersoner, og når barnet leveres i barnehagen fjernes tryggheten foreldrene innehar, det er derfor viktig at barna knytter seg til de voksne i barnehagen også. Barn trenger minst en, men helst flere sekundære tilknytningspersoner i barnehagen. At det kalles sekundært betyr ikke at det ikke er viktig, det betyr bare at barnet har god tilknytning til omsorgspersoner hjemme. Som tidligere nevnt danner barn seg et hierarki av tilknytningspersoner, og foreldrene vil alltid være øverst i dette hierarkiet. Tilknytning virker stressreducerende på barn. Kroppen vår håndterer stressfylte situasjoner med stresshormoner, og dette er en naturlig prosess i kroppen som skal til for tåle slike belastninger. Forskning har derimot vist at barn kan utvikle kronisk stress som igjen kan hemme hjernens utvikling. Det er derfor spesielt viktig å jobbe med å få på plass gode sekundære tilknytningspersoner når barnet har startet i barnehagen (Brandtzæg m.fl., 2014 s. 21-22).

For å jobbe med godt med tilknytning i barnehagen må personalet ha kunnskap om hva barn trenger. De trenger at vi passer på dem, ser dem, gleder oss over dem, hjelper dem og har det fint sammen med dem. Samtidig trenger de trøst, beskyttelse, godhet og hjelp til å sortere følelser (Brandtzæg m.fl., 2014 s. 21-36). Berit Bae (2016) skriver om et paradigmeskifte rundt synet på barn, og selv om barn trenger både fysisk og psykisk omsorg som nevnt, er det viktig at voksne ser at barn selv er i stand til å gå inn i interaksjoner med andre mennesker, og selv er i stand til å gi omsorg (s. 3). Utviklingspsykologien snakker om affektiv inntoning, det handler om å formidle medfølelse gjennom sansene på en sammenhengende måte (Brandtzæg m.fl., 2014 s.36). Daniel Stern skriver om relasjonell kompetanse og sier at relasjonelle kompetansen handler om menneskers evne til å tone seg inn på hverandre. Han kaller denne prosessen evne til intersubjektivitet. Man kan forstå dette som å komme fram til en intersubjektiv opplevelse uten å kommunisere med ord (Alvestad, 2012 s. 31). Barn er avhengig av at omsorgspersonene legger mening i det barnet gjør for å utvikle evne til intersubjektivitet. Barnet og omsorgspersonen bruker affektiv inntoning for å stille seg inn på hverandres følelsesuttrykk. Det handler ikke om å imitere eller herme følelser, men å forstå dem (Askland & Sataøen, 2014 s. 122).

2.3.1 Primærkontakt

Primærkontaktmodellen ble innført i norske barnehager i 1990-årene, Lene Lind var en bidragsyter for å utvikle modellen, som er forankret i tilknytningsteorien (Drugli, 2010 s108). Modellen ble til for å sikre nære relasjoner mellom barn og voksne i barnehagen. Tanken er at barn bør ha en primær kontakt i barnehagen. Hver voksen får tildelt en liten gruppe barn som sine primær-barn og det er den ansattes oppgave og bygge gode relasjoner til sin gruppe. Modellen hevder at det skaper trygghet hos barnet å ha en fast voksen å forholde seg til ved oppstart i barnehagen, og at det er sannsynlig at dette skjer enklere når barnet bare har en fast voksen å forholde seg til. Når barnet er tilknyttet vil det bruke primærkontakten som sin trygge base i barnehagen. Denne modellen er spesielt viktig for barn med utrygg tilknytning fra hjemmet, tilknytningsteorien hevder at alle barn trenger minst en trygg person som det kan ha en nær og varm relasjon til. Når dette mangler hjemme vil primærkontakten være spesielt viktig for barnet i barnehagen. Det er også viktig at man vurderer om primærkontakten fungerer som den skal. Det hender at barn og voksne ikke kommer så godt overens og da er det viktig å vurdere om barnet har behov for å bytte primærkontakt. Ikke alle barnehager velger å bruke primærkontaktmodellen, eller kanskje de bruker bare deler av den. Det vil uansett være viktig å legge opp til en ordning der barn i tilvenningsfasen blir godt kjent med en fast voksen slik at barnet så raskt som mulig kan opprette en trygg relasjon med en sekundær tilknytningsperson (Drugli, 2010 s108-111).

2.4 Barn som subjekter med rett til medvirkning

Teorier om tilknytning og omsorg forteller om omsorgspersoner som må kunne gi, men likevel ha evnen til å se forbi den fysiske omsorgen, og kunne gi barn omsorg på relasjonelt, mentalt og følelsesmessig nivå. For å få dette til må man ha evnen til å se barn som subjekt. Tidligere så man barn som uferdige og mindre utviklet, man mente at barn måtte forandres. Det forklares med begrepet «human becomings» Nyere forskning viser at barn blir født både relasjonsorienterte og meningsskapende (Lagercrantz & Changeux, 2010). Barn er sosiale og kan kommunisere og gå inn i relasjoner med andre mennesker. De kan sette grenser og kreve eller avslutte samhandlinger med kommunikasjon. Å se barnet på en slik måte refereres til begrepet «human beings», at barnet er et fullverdig menneske med egne meninger og fokus på hva de er, og ikke hva de skal bli. Å se barn som subjekt vil si å inneha evnen til å tolke og se signalene barna sender ut via sine kommunikasjonsformer (Bae, 2016 s. 3-5).

Barns medvirkning handler om at alle barn har en rett til å bli hørt, på engelsk brukes begrepet *participation*, altså deltakelse. Ofte ender en diskusjon om medvirkning opp i en diskusjon om hvem som skal bestemme. Det er viktig og skille begrepene medbestemmelse og medvirkning fra hverandre. Medvirkning handler om mer enn å bestemme, det handler om å delta i et fellesskap der man respekteres og inkluderes på grunnlag av meninger og holdninger. Det handler om samhandling mellom mennesker og hvordan de respekterer og lytter til hverandre i et fellesskap. Det indikerer at barns uttrykk skal ha en virkning. Det er vanskelig å påvirke hvis man ikke deltar (Johannesen & Sandvik, 2008 s. 24-27). Som voksen har du alltid i en posisjon der du har makt over barn, barns mulighet til medvirkning kommer an på voksnes forhold til makt og hvordan de ser på barn. Når barnet skal begynne på en ny avdeling kan denne makten komme tydelig fram gjennom de valg som gjøres. Det er av og til nødvendig for voksne å klare å slippe kontrollen for å gi barn rett til medvirkning. Det handler om å tørre og ta inn over oss det barn formidler gjennom sine uttrykk, både kroppslige uttrykk, verbalt språk, stillhet og lek. Dette henger sammen med å kunne se hvert enkelt barn som subjekt. Å se individets verdi, og ha tro på at barnet selv kjenner sin egen opplevelse best (Johannesen & Sandvik, 2008 s. 35-38). Johannesen og Sandvik (2008) skriver om Emmanuel Levinas` prinsipp. Han mente at du ikke kan prøve å gjøre noen andre til den samme. Det betyr at man aldri kan forstå et annet menneske helt, og at det er viktigere å jobbe for å prøve å forstå dem enn og forklare hva vi kan. Det behøver ikke bety at ikke barn kan lære eller mestre noe, men å samarbeide med dem for å utvikle både oss selv og barn. Det er utfordrende å se barn på denne måten, det handler om at det finnes mange måter å møte barn på, og at man må klare å ha en etisk væremåte som ikke hersker over barnet. Summen av dette blir medvirkning med en etisk praksis (Johannesen & Sandvik, 2008 s. 39).

Barn har forskjellig temperament. Det finnes barn som er tilpasningsdyktige, aktive, livlige og impulsive, men vi har også de forsiktige barna. Tilpasningsdyktige barn tilpasser seg enhver situasjon enkelt, de lar seg trøste og har stabilt humør. Aktive, livlige og impulsive barn uttrykker seg gjerne høylytt når det er situasjoner de ikke mestrer eller liker. Forsiktige barn er gjerne engstelige og har større vansker med overganger. De er veldig sensitive og kan nærmest føle om det er dårlig atmosfære rundt dem (Brandtzæg m.fl., 2014 s. 62-63). Det er viktig å ta hensyn til barns temperament i barnehagen og spesielt når barn blir utsatt for endringer som en overgang til en ny avdeling vil være. Jeg håper metodene jeg har valgt til mine undersøkelser vil gi meg svar på hvordan barnehagene jobber med dette.

3. Metode

«En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener til dette formålet, hører med i arsenalet av metoder» (Dalland, 2017 s. 111).

Det er viktig å velge metode ut fra hva man mener kan skaffe svar og belyse problemstillingen en har på en god måte, man kan se på metode som et verktøy. Man må kjenne til hvilke krav som stilles til bruken av en metode og forstå sammenhengen mellom metodevalget og problemet (Dalland, 2017 s. 114). Dalland skriver om førforståelse. Førforståelse er en fordom eller den meningen vi allerede har omkring temaet vi har valgt før vi har begynt. Det er viktig å se på det man skal undersøke med kritisk blikk, det er lett å la seg påvirke til å bekrefte sin egen førforståelse. Bevissthet gjør det lettere å unngå, og da er det lettere å lete etter det man trenger for å avkrefte førforståelsen (Dalland, 2017 s. 117-118). Jeg har valgt å bruke spørreundersøkelse, praksisfortelling og mine egne observasjoner som mine metoder i denne oppgaven, det kalles en metodetriangulering. Man undersøker temaet man har valgt med hjelp av flere metoder for å få ulike synspunkter og synsvinkler (Bergsland & Jæger 2014 s. 69). Her vil jeg begrunne fordeler og ulemper med mine valg.

3.1 Kvalitativ metode

Jeg har valgt å bruke en kvalitativ metode. I en kvalitativ metode er det et jeg-du-forhold mellom forsker og undersøkelsesperson. Data som samles inn prøver å finne en helhet og formidle en forståelse. Metoden kjennetegnes ved å være fleksibel og følsom samtidig som den går i dybden (Dalland, 2017 s. 113). Jeg ønsker å finne ut hvilke erfaringer og rutiner barnehagene har rundt overgangen mellom småbarnsavdelinger og avdeling for store barn. Ved å gjennomføre en spørreundersøkelse håper jeg å få større kunnskap om hvordan barnehagene forholder seg til tilknytning i disse overgangene. Forhåpentligvis vil den avkrefte førforståelsen min, som sier meg at overgangene og rutinene rundt gjøres mest av organisatoriske grunner i barnehagen, med større fokus på personalet enn på barna.

3.2 Spørreundersøkelse

Jeg har gjennomført en spørreundersøkelse blant pedagogiske ledere i to forskjellige barnehager til denne oppgaven (Vedlegg 2). Spørreundersøkelse karakteriseres i de fleste sammenhenger som kvantitativ metode, da resultater fra slike i større grad kan gi målbare resultater enn intervju. Jeg har jobbet med å stille åpne spørsmål, og håper jeg skal få svar som går i dybden rundt problemstillingen min. Det skal være mulig å utdype svarene i undersøkelsen med sin egen forståelse. Grunnen til at valget falt på undersøkelse over intervju var for å forhindre at mine følelser og meninger kom til uttrykk. Et spørreskjema kan besvares anonymt, og det er enklere å svare helt ærlig uten å bli farget av intervjuerens kroppsspråk, undertone i stemmen eller ledende spørsmål. Larsen (2007) skriver om fordeler og ulemper ved spørreundersøkelse. Hun sier at en spørreundersøkelse ofte gir et mer ærlig resultat da det kan være enklere å svare i strid med det en egentlig mener når man sitter ansikt til ansikt med noen. Mennesker kan endre atferd når de blir observert og det kan i verste fall gi feil og verdiløs informasjon. Ulempen er at man fjerner muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål. I tillegg er det enklere å la være å besvare en undersøkelse enn å la være å møte opp på et intervju. Man kan altså ende opp med et mindre antall besvarelser enn om man avtaler intervjuer (Larsen, 2007 s. 24-27).

I arbeidet med å utvikle denne spørreundersøkelsen ble det viktig å stille åpne spørsmål, jeg har søkt på forskjellige barnehagers hjemmesider og samtaler med bekjente for å komme fram til informantene mine. Jeg ønsket besvarerens egne meninger opp mot problemstillingen min og ønsket at mine meninger og tanker skulle bli så lite synlig som mulig. Spørreundersøkelser beskrives som strukturerte skjemaer med klare svaralternativer (Dalland 2017 s.114). Jeg har valgt å gjennomføre dette som en undersøkelse med fire spørsmål, som besvares på papir uten observatør. Til sist i undersøkelsen ber jeg disse pedagogene om en praksisfortelling, en observasjon direkte rettet mot problemstillingen min, med deres tanker om hva som berørte dem i situasjonen.

3.3 Praksisfortelling

En praksisfortelling er en fortelling basert på en observasjon fra praksisfeltet. Den er detaljrik og beskrivende samtidig som den er åpen med et tydelig budskap (Fennefoss & Jansen, 2004 s. 16). Jeg har valgt å bruke praksisfortelling fordi det er en konkret hendelse

fra praksis som kan gi meg et innblikk i hvordan barnehagene jobber rundt min problemstilling og hvilke utfordringer de kan møte i den sammenheng og også hvordan de løses. Jeg tenker å reflektere rundt praksisfortellingene ut fra problemstillingen min og drøfte det opp mot de andre funnene og teorien jeg finner relevant. Praksisfortellinger skaper en nærhet til livet og er en fin måte å få fram ulike erfaringer på, en læringsstrategi som skal skape innsikt og forståelse i pedagogisk arbeid. En praksisfortelling fungerer som et utgangspunkt for refleksjon både etisk og faglig og bidrar til kunnskapsutvikling nær praksis (Halmrast, Taarud & Østerås, 2013 s. 18).

Jeg har i de siste 6 årene vært ansatt som assistent i en barnehage som er organisert i småbarnsavdeling og avdeling for store barn. Jeg har vært aktivt med å jobbe rundt slike overganger fire ganger og mine egne observasjoner har vært med å bidra både til valg av tema og problemstilling i denne oppgaven. Observasjon som metode handler om iaktakelser gjort i hovedsak med synet, dette vil kunne supplere de andre metodene jeg har valgt. Vi deler observasjoner inn i to hovedtyper; laboratorieundersøkelser og feltundersøkelser. I mitt tilfelle snakker vi om feltundersøkelser. Feltundersøkelser deles inn i deltakende og ikke-deltakende observasjon, og igjen inn i passiv og aktivt deltakende. Jeg har vært en observerende deltaker, hatt en aktivt deltakende rolle i deltakende observasjon i denne sammenhengen (Larsen, 2007 s. 88-90). I mitt tilfelle handler det om uformelle observasjoner gjort i konkrete overgangssituasjoner i barnehagen, hendelser som berørte meg følelsesmessig.

3.4 Etiske retningslinjer

«Etikken dreier seg om normene for riktig og god livsførsel» (Dalland, 2017 s. 96). Det snakkes om forskjellige typer etikk, yrkesetikk, forskningsetikk og personlig etikk, men det er ingen grunn til å skille disse fra hverandre. Når man skriver oppgaver med empirisk forskning handler etikk om å sørge for at personvern er ivaretatt og at forskningsresultatene er troverdige. Det viktig å spørre seg selv allerede i planleggingsfasen, hvem som vil ha nytte av den kunnskapen vi prøver å finne, og om man kan bidra med noe overfor de som involveres i prosjektet (Dalland, 2017 s. 97).

Etikk handler om å vurdere rett og galt i samhandling med andre mennesker. Eget menneskesyn styrer etiske retningslinjer, både i vitenskapelig arbeid og i pedagogers praktiske arbeid. For at en pedagog skal forstå barn i barnehagen trengs det respekt for

personer som er i fokus, og tanken om at integriteten individet har er ukrenkelig. Det finnes offisielle retningslinjer for profesjonens ansvar, men det er egne etiske regler som avgjør hvordan en forstår barn. Pedagogen bærer alltid det moralske ansvaret og det menneskesynet en innehar sier hvilke verdier og refleksjoner som styrer avgjørelsene som tas (Askland & Sataøen, 2014 s. 224-225). Etikk er spesielt viktig når man jobber med barn, barnet samtykker ikke sin deltakelse i forskning og det er nødvendig å ta hensyn til både deres anonymitet og verdighet.

4. Funn og drøfting

Jeg har gjennomført en spørreundersøkelse blant barnehagelærere i to forskjellige barnehager, en privat og en kommunal. Felles for dem er at de organiseres i småbarnsavdeling og avdeling for store barn. Barnehage 1 er en kommunal barnehage med 7 barnehagelærere inkludert styrer, de har erfaring som pedagoger fra 10-26 år, 5 av dem har besvart undersøkelsen. Barnehagen gjennomfører overgangen først i juni. Barnehage 2 er en privat barnehage med 8 barnehagelærere inkludert styrer, de har erfaring som pedagoger fra 2-17 år, 7 av dem har besvart undersøkelsen. Barnehagen gjennomfører overgangen i midten av august.

Barnehagelærerne i denne undersøkelsen forbinder tilknytning med trygghet. Relasjonskompetanse, foreldresamarbeid, bevisst arbeid med tilknytning med forankring i trygghets sirkelen er temaer som går igjen i besvarelsene. Det er bare barnehage 1 som nevner primærkontakter, og det nevnes også i forhold til overgang til ny avdeling. Det ser det ut til at informantene i begge barnehagene er opptatt av at barna skal få en god overgang. Trygghet er det mest brukte begrepet og går igjen i alle besvarelser. Primærkontakter er et tema i barnehage 1. Primærkontaktmodellen er i teorien omtalt som en modell brukt i tilvenning i barnehagen, altså når barna er omtrent ett år (Drugli, 2010 s.108). Undersøkelsen min viser at personalet er opptatt av at barna skal finne nye tilknytningspersoner også etter overgangen, likevel gir de uttrykk for at både avdelingens ansatte og primærkontakter på «den nye» avdelingen for store barn ikke prioriteres og kommer for sent på plass til at tilknytningen i overgangen blir optimal.

Relasjonell kompetanse nevnes hyppig i besvarelsene, personalet i disse barnehagene bruker Berit Bae sine teorier i besvarelsene og det ser ut til at de voksne i disse barnehagene er både klar over og opptatt av sitt ansvar for å sørge for at et barn blir trygt i starten og jobber for at tryggheten skal vare hele barnehagetiden (Bae 2016 s. 2). For å utvikle sin egen relasjonskompetanse som igjen sikrer at barnet føler seg forstått og har en trygg tilknytning, trenger man å ha evnen til affektiv inntoning, Daniel Sterns teori påpeker evnen til å kunne gå inn i intersubjektive relasjoner med barn (Alvestad, 2012 s. 31). Winnicot skriver om speiling, og tanken om at et barn må føle at det blir sett for å utvikle sitt eget selv bilde (Askland & Sataøen, 2014 s. 59). Denne relasjonelle kompetansen er essensiell i teorien om omsorg, Tholin mener at omsorg er avhengig av holdninger og væremåter og de er

avgjørende for å starte og holde på relasjoner (Tholin, 2011 s. 66). Relasjoner er viktig i Bowlbys tilknytningsteori også, du oppnår ikke tilknytning til et menneske du ikke har en relasjon til (Broberg, Hagström & Broberg, 2014 s. 37). Barnehagelærerne gir i undersøkelsen inntrykk av at de er opptatt av trygghet, relasjonskompetanse og sin egen bevissthet rundt tilknytning. Det vitner om god teoretisk kunnskap om dette temaet.

Personalgruppen i begge barnehager jobber med rutiner rundt overgangen til avdeling for store barn, begge barnehager oppgir at de har utarbeidet planer for hvordan de skal legge til rette for at overgangen skal bli så enkel som mulig for barna. Barnehage 2 har et eget avsnitt i årsplanen om akkurat dette. Begge barnehager vektlegger samtaler med barna, besøksdager på den nye avdelingen og samarbeid med foreldrene, og oppgir dette som metoder for å forberede barn i forkant av overgangen. Barnehage 1 opererer med åpne dører mellom avdelingene deler av dagen, så fort de minste barna er tilvent på høsten, dette sier de gjør den andre avdelingen ufarliggjort på en naturlig måte gjennom året som de mener har en positiv effekt når overgangen er et faktum.

Samarbeid med barnas hjem vektlegges i de fleste besvarelsene. Teorien sier at godt samarbeid med foreldrene har en gunstig effekt på barnas trygghet. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver sier at «Foreldre og personalet har et felles ansvar for barns trivsel og utvikling» (Kunnskapsdepartementet, 2011 s. 20). God informasjon om hvordan overgangen skal gjennomføres og hvordan barna forberedes må formidles til foreldrene i de uformelle møtene morgen og ettermiddag. Likeså hvilke erfaringer barna gjør seg, og hvordan personalet oppfatter at barnet har hatt det for eksempel på en besøksdag tenker jeg er et eksempel på hvordan man kan betrygge og forsikre foreldrene. «Skal man få tilfredse barn, må man jobbe med foreldrenes tilfredshet også» (Glaser, 2013 s. 65). Barns læring, utvikling og trivsel er avhengig av at det er god kvalitet i samarbeid mellom barnehagen og foreldrene. Foreldrene vet best hvordan deres barn reagerer og hvordan dagen påvirker det. Personalet må ha fokus på og være kompetente til å skape tillit til barnas hjem, og sørge for at foreldrene har gjensidig tillit til barnehagen. God dialog er spesielt viktig i foreldresamarbeid, det innebærer å holde på sitt eget ståsted samtidig som man ser den andres perspektiv. God kommunikasjon mellom foreldrene og barnehagen har en positiv innvirkning på barnets trivsel i barnehagen. De uformelle møtene ved bringing og henting danner et viktig grunnlag for godt samarbeid med foreldrene (Glaser, 2013 s. 65-66)

Barnehagene gjennomfører overgangen til ulike tidspunkt på året. Barnehage 1 gjennomfører overgangen den 1. juni. Barnehage 2 gjennomfører overgangen ved nytt barnehageår, den 15. august. Når tiden for overgangen kommer har begge barnehager et mål om at barnet skal følges til den ukjente avdelingen sammen med en voksen fra den kjente avdelingen. I barnehage 1 er det primærkontakten som følger, barnehage 2 har ikke definert hvem som følger. Barnehage 2 har som mål at en kjent voksen skal jobbe på den nye avdelingen det kommende året, mens dette skjer sporadisk i barnehage 1. Flere av barnehagelærerne mener at primærkontakter på avdeling for store barn blir bestemt for sent slik at overgangen gjerne skjer først, de mener at disse burde være på plass før overgangen for å sikre at tilknytningen kan starte umiddelbart.

Barnehage 1 ser fordelen ved å gjøre overgangen på forsommeren, det blir roligere miljø på sommeren, slik at overgangen blir mykere. Det er ingen nye barn i tilvenning på tidspunktet slik at barna har tilgang på voksne de er knyttet til samtidig som de knytter seg til nye. Ulempene er at barna selv skal ha sommerferie etter overgangen og at de kanskje opplever den samme utrykgheten på nytt når de kommer tilbake etter ferien. Sommeren beskrives som litt løsere i forhold til planer og rutiner i denne barnehagen, og her er barnehagelærerne litt uenig om det er en fordel eller en ulempe. Noen mener det er enklere for barna å venne seg til det nye uten planer, mens andre mener at disse løse rammene gjør det mer utrygt. «En tydelig dagsrytme er bra for alle barn, men spesielt viktig for de minste» (Broberg m.fl., 2014 s. 174). Gjentakelser i hverdagen gjør barna rustet til å takle overganger i løpet av dagen, gjentakende rutiner styrer barns læring fordi det hjelper med å strukturere tiden (Broberg m.fl., 2014 s.174). Teorien er tydelig på at de løse rammene i større grad vil ha negativ effekt på overgangen.

Begge barnehager uttrykker gode intensjoner og tanker bak overgangen, likevel gir noen av dem uttrykk for at på tross av gode planer kan det by på problemer å sette dem ut i praksis. Hva er det som gjør at planer og rutiner pedagogene har lagt for å gjøre en stor endring for barna i barnehagen lettere ikke prioriteres i praksis?

Mine observasjoner fra slike overganger er delte, jeg mener jeg har sett barn som har vært trygge og klare, men kanskje vel så ofte barn som er usikre og utrygge. Jeg har tydelig sett eksempler på det Bowlby kaller tilknytningsatferd i bringesituasjoner og disse kan vare ganske lenge. Klynging, etterfølging og gråt er de mest fremtredende, men jeg ser også det stille innesluttede barnet som ikke gir fysiske eller verbale uttrykk (Askland & Sataøen, 2014

s. 64). Jeg har følt på håpløsheten over og ikke klare å støtte disse barn fordi de ikke har tillit til meg, og ser foreldrenes fortvilelse når de må dra fra et barn som gråter, eller de må slite seg løs fra det kjæreste de har. Det er under disse episodene man kjenner på hvor utfordrende det er å jobbe med barn. Det har vært viktig for meg også å ha god dialog med foreldrene. For eksempel ved å gi foreldrene tilbakemelding via telefon når barnet er trygt og har roet seg ned. «For mange foreldre er nettopp det daglige møtet og dialogen med de ansatte det viktigste» (Glaser, 2013 s. 73).

Jeg ser at min arbeidsplass har gode tanker bak forberedelsene til overgangen, men at vi ikke nødvendigvis klarer å treffe alle like godt. Alle barn er unike, og utvikler seg i forskjellig tempo. Barnehagen organiserer forberedelser til overgangen for å gjøre barna klare til den på en gitt dato, men blir de egentlig det? Det er stor forskjell i utvikling på et barn født i januar i forhold til et barn født i september. Likevel er det ikke gitt at alder er ensbetydende med utvikling; tilknytning, indre arbeidsmodeller og fysiske utfordringer er hensyn som må tas for å sikre at barnet får den omsorgen det trenger. Winnicot sier at barn må være del av en relasjon for å føle omsorg og at det trenger å bli sett (Askland & Sataøen, 2014 s.59). Ved å gjennomføre overgangen på et gitt tidspunkt på året, gir vi barnet den omsorgen det trenger? Føler barnet seg sett, og blir deres meninger tatt hensyn til, eller skjer overgangen til gitt dato på grunnlag av organisering av personalet?

Jeg fikk en praksisfortelling i undersøkelsen som konkret handler om en overgang fra småbarnsavdeling til avdeling for store barn (Vedlegg 3). Grunnen til at de ikke har skrevet praksisfortellinger begrunner de med at de ikke husker konkrete hendelser fra overgangene. Dette vekker bekymring hos meg. Hvor stor vekt blir det lagt på denne store forandringen barn blir utsatt for, når vi ikke en gang husker hvordan vi opplever at barna har det?

Barnehagene gir uttrykk for at de ofte ser barn som er stolte over å flytte tingene sine inn på ny avdeling og at de ser ut til å se fram til å «bli store». Barnehage 2 mener det er negativt at det ofte ikke er de samme voksne som har vært på avdelingen i forberedelsene som er der når overgangen skjer. Barnehage 1 legger til rette for at de som kan virke utrygge etter overgangen kan fortsette å bli levert på småbarnsavdelingen en periode slik at personalet kan følge dem over i løpet av morgenen. Dette er kanskje det nærmeste jeg kommer det begrepet jeg savner i denne sammenhengen, medvirkning. Dette begrepet er ikke nevnt i noen av besvarelsene, noe som på mange måter bekrefter mine tanker om at overgangen er lagt opp slik at det skal passe inn i barnehagens organisering, uten og egentlig se hvert enkelt barn.

Medvirkning blir av mange definert som å bestemme, men det finnes både sammenhenger og forskjeller på de tre begrepene selvbestemmelse, medbestemmelse og medvirkning. Gillund sier i Johannesen & Sandvik (2008) at medvirkning handler om fellesskapet (s. 26). Jeg tenker at man må se disse begrepene sammen for å forstå medvirkning i praksis. I overgangen mellom småbarnsavdeling og avdeling for store barn er det personalets oppgave og fange opp barnets språk og meninger. Når er akkurat dette barnet klart for å takle overgangen?

Begge barnehager er opptatt av forberedelse til overgangen skal skje, og jeg tenker at det selvfølgelig er lurt. Alt nytt er litt skummelt, selv for en voksen, og teorien sier at de faste rutinene er gunstige for barns læring og utvikling (Broberg m.fl., 2014 s. 174). Både å få se avdelingen, møte de nye voksne og alle andre ting som gjøres for at overgangen skal gå så enkelt som mulig er bra. Men i lys av teorier rundt omsorg, tilknytning, medvirkning og intersubjektivitet, kan du være sikker på at du når alle med en plan? Klarer man å gjøre alle klare med de metodene som er bestemt på forhånd? Er vi mer opptatt av metoder enn av individet? Det kan være 364 dagers aldersforskjell mellom to barn født på samme år, det er i prinsippet et års aldersforskjell. Skal vi forvente at barn med et helt års aldersforskjell skal mestre det samme? Treåringer blir testet i barnehagen når det er mistanke om at barnet har utfordringer rundt sin utvikling. Det kan være språklig utfordringer, motorisk eller sosialt. Hva skjer med utviklingen til et barn på 2,5 år når vi utsetter barn for en utrygg setting ved overgang til avdeling for store barn? Hvor lenge er det akseptabelt at et barn føler utrygghet etter overgangen til avdeling for store barn? Spørreundersøkelsen bekrefter at barnehagelærerne har god teoretisk kunnskap om og innehar et nyere syn på barn, de er opptatt av å se barn som subjekter og bevisste på sin egen rolle for å skape god tilknytning og relasjoner. Det er urovekkende at den praktiske biten av forberedelsene settes i andre rekke når de teoretiske kunnskapene oppfattes som gode.

Praksisfortellingen jeg fikk gjennom undersøkelsen handler om Lasse på 2,6 år som går på en småbarnsavdeling, han er en aktiv gutt og har etter hvert blitt stemplet som en utfordring og personalets relasjonskartlegging sier at de voksne har en negativ holdning til han. Etter diskusjoner om tiltak for å bedre situasjonen foreslår pedagogen på avdeling for store barn at Lasse skal få flytte over til avdeling for store barn allerede i april. Overgangen gjennomføres til vanlig i august. Foreldre og personalet er positive og gutten får en ny hverdag med voksne som ser han i et nytt lys, og han får utfordringer mer tilpasset sin utvikling. Dette tenker jeg er medvirkning i praksis, her ser man et barn som strever med å passe inn på

småbarnsavdelingen. Kanskje kjedet han seg og trengte større utfordringer, Pedagogen klarte å se Lasse og hans behov og han fikk en god opplevelse og følelse av mestring i stede for frustrasjon som kom til syne i atferden han hadde på småbarnsavdelingen. Dette er en historie om en gutt som ble møtt på sine behov og fikk de nye utfordringene han trengte. Men enda viktigere tenker jeg at det er den andre veien. Barn som slettes ikke er klare til den dagen de «skal», blir de møtt på sine behov eller blir de presset inn i situasjoner de egentlig ikke takler? Utrygge situasjoner og overganger skaper stress hos barn, blir stress hos de forsiktige barna oppdaget og hvordan håndteres det?

5. Avslutning

På mange måter har dette arbeidet bekreftet førforståelsen min. Barnehagene har gode planer for å forberede barn, slik at de kan takle overgangen fra småbarnsavdelingen til avdeling for store barn til en gitt dato. Barnehagene opererer med forskjellige datoer, både sommer og høst og har forskjellige erfaringer med dette. Det som tydeligst har kommet frem er at pedagogene ikke føler at de når alle med sine forberedelser. Noen barn er klare for å mestre overgangen lenge før datoen og blir enkelte ganger sett på som utfordrende for de voksne på småbarnsavdelingen. Andre barn har kanskje behov for lengre tid før de blir klare til å mestre forandringene.

Jeg vet og har forståelse for at det er en komplisert og vanskelig oppgave og organisere ansatte på forskjellige avdelinger etter hvert opptak i barnehagen på våren. Samtidig skjer det uforutsette ting som langtidssykemeldinger eller permisjoner i personalet. Vi vet at det er frihet og fleksibilitet i bemanningen, og at det bare finnes en pedagognorm og ikke noen bemanningsnorm i barnehagen. Burde det ikke da være mulig å legge til rette for overganger over en lengre periode? Barn har rett til å medvirke, være medlemmer i et fellesskap og kunne påvirke det som skjer (Johannesen & Sandvik, 2008 s. 27). Likevel forberedes alle barn til å takle en gitt dato. Utdanningsdirektoratet foreslo i sitt høringsutkast fra 9.12.16 *Høring – forslag til forskrift om pedagogisk bemanning og dispensasjon i barnehager*. At alle barn skal regnes som tre år fra august det året de faktisk fyller tre år (Utdanningsdirektoratet, 2016, 3.2.3). Det innebærer at barn som er født tidlig på året får tettere oppfølging med flere voksne til de er opp til 3.8 år gamle. Burde ikke dette kunne legge til rette for at overgangen mellom avdelingene kunne pågå i lengre perioder i løpet av våren? Barn som gir uttrykk for at de ikke får de utfordringene de trenger på småbarnsavdelingen vil kunne få akkurat det ved å komme over til avdeling for store barn når de er klare for det. Det at de fortsatt regnes som toåring vil virke til deres fordel da det med fleksibel organisering av voksne vil kunne gi muligheter for overganger akkurat når det passer barnet.

Barn i barnehagen som organiseres med avdelinger som er aldersdelte blir forsøkt forberedt til en overgang med mindre voksne og høyere krav til dem med fastlagte metoder. Det er lite fokus på barns medvirkning, det utarbeides gode planer som det noen ganger er utfordrende å sette ut i livet. Hvorfor er det slik? Personalet er opptatt av og gode på å jobbe med

relasjoner i barnehagen for å gjøre det beste de kan for det enkelte barn. Likevel sitter jeg igjen med en følelse av at organiseringen av voksne og voksnes ønsker veier tungt i disse overgangssituasjonene og enkelte barn får utfordringer med overgangen av den grunn.

Personalet i barnehagen er ifølge min undersøkelse opptatt av, og har god teoretisk kunnskap om, å bygge gode relasjoner mellom seg selv og det enkelte barnet. De vet at gode relasjoner er viktig for at barn skal føle omsorg og tilknytning, at barn trenger voksne som har evnen til å tone seg inn på dem og forstå deres språk. Både nonverbalt og verbalt. De mener at barn er kompetente individer som har forskjellig behov, og i overgangen mellom småbarnsavdeling og avdeling for store barn er personalet klar over og observante for forskjellige reaksjonsmønstre. Likevel strekker ikke all denne kunnskapen til når det kommer til det praktiske.

Hvordan ivaretar barnehagen tilknytning mellom barn og voksne i overgangen mellom småbarnsavdeling og avdeling for store barn? Personalet utarbeider planer for besøk og samvær med den nye avdelingen, og samarbeider med foreldrene. De er godt opplyst og har god teoretisk kunnskap om omsorg og tilknytning, med fokus på barnas beste, og er opptatt av å se barn som selvstendige individer som har forskjellige behov. Dessverre blir de gode tankene og planleggingen i større eller mindre grad forhindret av organisering av personalet og hverdagen generelt. På tross av fleksible normer i forbindelse med bemanning ser dette også ut til å være grunnen til at overgangen settes til en gitt dato, og ikke nødvendigvis når barnet selv er klar for å foreta overgangen.

Litteraturliste

- Alvestad, T. (2012) *Små barns forhandlinger i lek*. Latvia: Cappelen Damm AS.
- Askland, L. & Sataøen, S. O. (2014) *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. (3. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bae, B.(2016) *Å se barn som subjekt – noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvenser/id440489/>
- Bergsland, M. D. & Jæger, H. (2014) Bacheloroppgaven. M.D. Bergsland og H. Jæger (Red.). *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. (s. 51-87). Latvia: Cappelen Damm AS.
- Bowlby, J. (1982) Attachment and loss: Retrospect and Prospect. *Amer. J. Orthopsyciat.* 52, 664-678.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Øiestad, G. (2014) *Se barnet innenfra: Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Broberg, M., Hagström, B. & Broberg, A. (2014) *Tilknytning i barnehagen: Kva betyr trygghet for lek og læring?* Latvia: Cappelen Akademisk AS.
- Dalland, O. (2017) *Metode og oppgaveskriving*.(5. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Drugli, M. B. (2010) *Liten i barnehagen: Forskning, teori og praksis*. Latvia: Cappelen Damm AS.
- Fennefoss, A.T. & Jansen, K.E. (2004) *Praksisfortellinger: på vei til innsikt og forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Glaser, V. (2013) *Foreldresamarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Halmrast, G., Taarud, R. & Østerås, B. (2013) Bruk av praksisfortellinger for å skape sammenheng mellom praksis og teori i førskolelærerutdanningen. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 1, 17-27.

- Johannesen, N. & Sandvik, N. (2008) *Små barn og medvirkning: Noen perspektiver*. Latvia: Cappelen Damm AS.
- Killèn, K. (2003) Barns tilknytning. *Psyke & Logos* 24, 573-587.
- Kunnskapsdepartementet (2012-2013) *Fremtidens barnehage* (Meld. Stort. 24, 2012-2013). Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-24-20122013/id720200/sec3?q=tilvenning#match_0
- Kunnskapsdepartementet (2011) *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. (Rev. utg.) Oslo: Departementet.
- Lagercrantz, H & Changeux, J. (2010) Basic Conscionsness of the Newborn. *Seminars in Perinatology* 34 s. 201-206 Hentet fra: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0146000510000182>
- Larsen, A.K. (2007) *En enklere metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rye, H. (2009) *Tidlig hjelp til bedre samspill*. (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sagberg, S. (2016) Vitenskapsteori for bachelorstudenter. M.D. Bergsland & H. Jæger. (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen*. (s. 25-50). Latvia: Cappelen Damm AS.
- Tholin, K (2011). Omsorg usynliggjøres og trenger en tydeligere posisjon. Glaser, V., Moen, K. H., Mørreaunet, S. & Søbstad, F. (Red.), *Barnehagens grunnsteiner: formålet med barnehagen* (s. 59-69). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ulla, B. (2011) Omsorgens omfattende områder – kritiske refleksjoner om omsorg i barnehagen. I A.M. Otterstad. & J. Redding-Jones. (Red.), *Barnehagepedagogiske diskurser*. (s. 71-83). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *Høring: Forslag til forskrift om pedagogisk bemanning og dispensasjon i barnehager*. (Høringsbrev av 09.12.2016). Hentet fra <https://hoering.udir.no/Hoering/96>

6. Vedlegg 1.

Høgskolen i **Hedmark**

Bachelor barnehagelærerutdanning våren 2017 - følgeskriv

I følge retningslinjene for barnehagelærerutdanning skal bacheloroppgaven legges til det siste studieåret. Den skal være profesjonsrettet og bygge på kunnskap fra ett eller flere av kunnskapsområdene og/eller fordypingen. Arbeidet med bacheloroppgaven skal øve studenten i å planlegge og gjennomføre et sjølstendig arbeid i tråd med faglige og metodiske krav og forskningsetiske retningslinjer.

I forbindelse med studiet trenger våre studenter mulighet til å komme ut i barnehager eller andre institusjoner for å samle inn empirisk materiale til bacheloroppgaven. Dette innebærer ingen forpliktelser for dere om veiledning. Datamaterialet vil bli behandlet etter barnehagens regler og gjeldende etiske regler i henhold til lov og forskrifter om anonymisering slik at ingen informasjon kan tilbakeføres til bestemte barnehager eller involverte enkeltpersoner.

Studentene skal ikke bruke metoder som har meldeplikt og krever godkjenning hos NSD.

Det bekreftes at student: Monika Motrøen

studium: 3 BLUS arbeider med bacheloroppgave på Barnehagelærerutdanningen ved Høgskolen i Innlandet

Studentens veileder ved høgskolen er: Bergljot Østerås

Med vennlig hilsen Høgskolen i Innlandet

Gunhild Tomter Alstad Studieledere

7. Vedlegg 2

Spørsmål til spørreundersøkelse.

SPØRREUNDERSØKELSE:

OVERGANG MELLOM SMÅBARNSAVDELING OG AVDELING FOR STORE BARN.

Barnehage 2.

Jeg jobber på småbarnsavdeling avdeling for store barn

Jeg har jobbet som pedagog i _____ år.

1. Hva legger du i begrepet tilknytning?
2. Hva mener du er viktig i det pedagogiske arbeidet med tilknytning mellom voksne og barn i barnehagen?
3. Blir barna forberedt på overgang til avdeling for store barn? Hvis ja, hvordan?
4. Hvilke fordeler og/eller ulemper ser du ved måten din barnehage organiserer overgangen mellom småbarnsavdeling og avdeling for store barn?
5. Skriv en liten praksisfortelling fra en slik overgang. Hva rørte ved deg personlig?

8. Vedlegg 3.

Praksisfortelling.

Lasse 2,6 år går på småbarnsavdelingen. Han har den siste tida blitt merket som den som alltid er slem mot de andre barna, ødelegger lek og ikke hører på de voksne. Ja, det er vel alltid litt «godt» å være på jobb når Lasse har fri... Det er april. Etter utallige diskusjoner om eventuelle løsninger og tiltak – og en relasjonskartlegging som viser at de voksne på avdelingen har han på svart (som er negativt, vi andre ligger midt på, og for meg er han det herligste som finnes i den barnehagen) nærmest befaler jeg at han må bli flytta over på stor, selv om det egentlig er fire måneder igjen for han på småbarn. Kjedet han seg? Fikk han for lite utfordringer i forhold til sin personlighet på småbarn? Samtale med foreldrene om våre meninger og ideer mottas positivt og han kommer over til oss på stor. En helt ny gutt blomstrer opp sammen med de litt større barna. Mer utfordringer, og det er knapt en konflikt å finne. Samtidig blir han sett på av nye voksne, med nye øyne.

Har vi unger som trenger mer utfordringer og som kan flyttes på våren?

Har vi unger som kanskje trenger en ekstra måned på småbarn sjøl om de burde gått over 15. august?

«Hvem bestemmer at jeg er stor nok/for liten og klar til å flyttes når...og hvorfor, og til hvem sitt beste tenker vi på?»